

**O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI KREDITLASH TIZIMINING
HOZIRGI HOLATI**

Ilmiy rahbar: B.Abdukarimov

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” kafedrasida assistenti,

Po‘latjonov Muhammadaziz Temurbek o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

O‘zbekistonda kichik biznesni kreditlash tizimi so‘nggi yillarda iqtisodiy islohotlarning eng muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllanib, izchil rivojlanib bormoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotning barqaror o‘shirishini ta‘minlovchi asosiy sektor bo‘lib, yalpi ichki mahsulot, bandlik va eksportda sezilarli ulushga ega. Shu sababli ushbu sohani moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, xususan bank kreditlari orqali resurslar bilan ta‘minlash davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylangan.

Hozirgi kunda kichik biznesni kreditlash tizimi asosan tijorat banklari orqali amalga oshiriladi [1]. Banklar tomonidan qisqa muddatli va uzoq muddatli kreditlar, aylanma mablag‘larni to‘ldirish, investitsion loyihalarni moliyalashtirish hamda mikrocreditlar shaklida moliyaviy resurslar taqdim etilmoqda. Ayniqsa, mikrocreditlar kichik tadbirkorlar uchun eng qulay moliyaviy instrumentlardan biri bo‘lib, u biznesni boshlash yoki kengaytirish bosqichida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kreditlash tizimining hozirgi holatida so‘nggi yillarda sezilarli o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Bank tizimida raqamlashtirish jarayonlari keng joriy etilib, kredit olish jarayonlari bosqichma-bosqich soddalashtirilmoqda. Endilikda ko‘plab banklarda onlayn kredit arizalari, avtomatik skoring tahlil tizimlari va masofaviy xizmatlar orqali tadbirkorlar tezkor ravishda kredit olish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa vaqt va xarajatlarni qisqartirib, kreditlash jarayonining

shaffofligini oshirmoqda. Rivojlanish tendensiyalaridan biri sifatida davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kuchaytirilganini alohida ta'kidlash lozim. Xususan, imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va kafolat mexanizmlari orqali tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati kengaytirilmoqda. Banklar orqali ajratilayotgan kreditlarning ma'lum qismi davlat dasturlari asosida foiz stavkalari pasaytirilgan holda berilmoqda, bu esa biznesni boshlovchi subyektlar uchun katta yengillik yaratadi. Shu bilan birga, kreditlash tizimida bir qator muammolar ham mavjud. Eng asosiy muammolardan biri bu garov ta'minoti masalasidir. Ko'plab kichik tadbirkorlar yetarli miqdorda likvid garovga ega emasligi sababli kredit olishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bundan tashqari, ayrim hollarda kredit foiz stavkalarining nisbatan yuqoriligi ham tadbirkorlar uchun moliyaviy yukni oshiradi. Kredit ajratish jarayonida hujjatlarni rasmiylashtirish va baholash jarayonlari ham ba'zan ortiqcha vaqt talab etadi.

Bank kreditlarining kichik biznes rivojiga ta'siri juda katta hisoblanadi [2]. Kredit mablag'lari orqali tadbirkorlar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi. Natijada, iqtisodiyotda bandlik darajasi oshadi va aholi daromadlari barqarorlashadi. Ayniqsa, xizmat ko'rsatish, savdo, ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi sohalarida kreditlarning roli juda yuqori. Raqamli iqtisodiyot rivojlanishi bilan birga kreditlash tizimi ham yangi bosqichga o'tmoqda. Mobil ilovalar, onlayn banking va avtomatlashtirilgan kredit baholash tizimlari orqali mijozlarga tezkor xizmat ko'rsatish yo'lga qo'yilgan. Bu esa bank-mijoz munosabatlarini soddalashtirib, kreditlash jarayonini yanada samarali qiladi. Shu bilan birga, moliyaviy savodxonlik darajasining oshishi ham kreditlardan samarali foydalanishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirishda kreditlash tizimi qanchalik moslashuvchan va qulay bo'lsa, iqtisodiy o'sish shunchalik tezlashadi. Shu nuqtayi nazardan O'zbekistonda ham kreditlash mexanizmlarini yanada soddalashtirish, garovsiz kreditlar ulushini oshirish va risklarni baholash tizimini takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi [3].

O'zbekistonda kichik biznesni kreditlash tizimi so'nggi yillarda iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanib, sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda [5]. Mamlakatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari umumiy korxonalar sonining 90 foizdan ortig'ini tashkil etib, yalpi ichki mahsulotning taxminan 50-55 foiziga yaqin qismini shakllantirmoqda. Shu bois ushbu sektorni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ayniqsa bank kreditlari orqali resurs bilan ta'minlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Hozirgi kunda tijorat banklari tomonidan kichik biznes subyektlariga ajratilayotgan kreditlar hajmi yildan-yilga oshib bormoqda. So'nggi ma'lumotlarga ko'ra, 2020-yillarning boshlarida kichik biznesga yo'naltirilgan kreditlar umumiy kredit portfelining taxminan 35-40 foizini tashkil etgan bo'lsa, keyingi yillarda bu ko'rsatkich 45-50 foizgacha yetgan. Bu esa bank tizimining real sektorni qo'llab-quvvatlashga bo'lgan e'tibori ortib borayotganini ko'rsatadi [5].

Kreditlash tizimida eng ko'p qo'llanilayotgan instrumentlardan biri mikro kreditlar hisoblanadi. Odatda 100 million so'mgacha bo'lgan mikro kreditlar kichik tadbirkorlikni boshlash yoki kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, o'rta biznes uchun 1 milliard so'mgacha bo'lgan investitsion kreditlar ham keng qo'llanilmoqda. Kreditlarning o'rtacha foiz stavkasi banklar va dasturlarga qarab 18-26 foiz oralig'ida shakllanmoqda, imtiyozli dasturlar doirasida esa bu ko'rsatkich 14-17 foizgacha tushirilgan holatlar ham mavjud.

Raqamlashtirish jarayoni kreditlash tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Hozirda banklarning 80 foizdan ortig'i onlayn kredit arizalarini qabul qilish imkoniyatini joriy etgan. Ayrim banklarda kredit olish jarayoni 1-3 ish kuni ichida ko'rib chiqilmoqda, ilgari esa bu jarayon 7-10 kungacha cho'zilgan. Avtomatlashtirilgan scoring tizimlari mijozning kredit tarixini 70-80 foiz aniqlikda baholash imkonini bermoqda. Shu bilan birga, kreditlash tizimida muammolar ham mavjud. Masalan, kichik biznes subyektlarining taxminan 25-30 foizi yetarli garov ta'minoti yo'qligi sababli kredit olishda qiyinchilikka duch keladi. Ayrim hududlarda kredit olish uchun talab etiladigan hujjatlar soni 10-15 taga yetishi ham

tadbirkorlar uchun ortiqcha vaqt sarfini keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, kreditlarning qaytarilish darajasi o'rtacha 85-90 foiz atrofida bo'lib, qolgan qismi esa kechiktirilgan yoki muammoli kreditlar toifasiga kiradi.

Davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash maqsadida imtiyozli kredit dasturlari keng joriy etilgan. Masalan, ayrim dasturlar doirasida 1 yilgacha imtiyozli davr bilan kreditlar ajratilmoqda. Bundan tashqari, kredit foizining 5-10 foiz punktini davlat subsidiyalashi amaliyoti ham mavjud. Bu esa tadbirkorlarning moliyaviy yukini sezilarli darajada kamaytiradi. Kreditlash tizimining iqtisodiy samaradorligi ham aniq ko'rsatkichlarda namoyon bo'lmoqda. Kredit olgan kichik biznes subyektlarining taxminan 60-65 foizi birinchi 2 yil ichida o'z faoliyatini kengaytirishga erishadi. Shu bilan birga, yangi ish o'rinlari yaratish ko'rsatkichi ham yuqori bo'lib, har bir muvaffaqiyatli loyiha o'rtacha 3-7 ta yangi ish o'rnini yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda kichik biznesni kreditlash tizimi izchil rivojlanib bormoqda va iqtisodiy islohotlar bilan uyg'unlashgan holda yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Raqamli texnologiyalar joriy etilishi, davlat qo'llab-quvvatlashining kuchayishi va bank xizmatlarining modernizatsiyasi ushbu tizimning samaradorligini oshirmoqda. Shu bilan birga, mavjud muammolarni bartaraf etish orqali kreditlash tizimini yanada takomillashtirish kichik biznes rivojining muhim omili bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Melikov O. Tijorat Banklarining Kichik Biznes Subyektlari Faoliyatini Kreditlash Amaliyotini Rivojlantirish Yo'llari //Green Economy and Development. – T. 3. – №. 12. – C. 668441.
2. Umarova I. O'zbekistonda kichik biznesni kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari //Advanced Economics and Pedagogical Technologies. – 2025. – T. 2. – №. 2. – C. 348-352.

3. Shukurullayevna, B. S. (2026). O 'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA BANK KREDITLARINING AHAMIYATI. Лучшие интеллектуальные исследования, 62(1), 178-186.
4. Murtazayevna X. D. Moliya va bank tizimi: tadbirkorlik rivojining asosi //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 54. – №. 1. – С. 232-238.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasining kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ko'rsatkichlari to'plami. – Toshkent, 2024.